

BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISH METODIKASI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20666398>

Abdulxayeva Musharraf Usmonjon qizi
QDU Boshlang'ich ta'lim kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik va metodik asoslari yoritilgan. Shuningdek, sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayonidagi o'rni, o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari hamda ona tili darslarida qo'llash usullari tahlil qilingan. Maqolada sun'iy intellektdan foydalanish orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi, matn bilan ishlash ko'nikmalari va savodxonligini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Bundan tashqari, zamonaviy ta'lim muhitida o'qituvchi faoliyatini takomillashtirish hamda ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar

sun'iy intellekt, ona tili ta'limi, boshlang'ich sinf, raqamli pedagogika, innovatsion texnologiyalar, ta'lim sifati, nutqiy kompetensiya, interaktiv ta'lim, o'quv faoliyati, metodika.

Bugungi kunda dunyo ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt (SI) vositalaridan foydalanish tobora kengayib bormoqda. Ta'limning barcha bosqichlarida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish hamda ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilar shaxsining shakllanishida muhim o'rin tutgani sababli, ushbu bosqichda innovatsion texnologiyalardan oqilona foydalanish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Ona tili darslari boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodxonligi, og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish, fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishda asosiy fanlardan biri hisoblanadi. Mazkur fan doirasida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirish, individual yondashuvni ta'minlash va ta'lim samaradorligini kuchaytirish imkonini beradi.

Sun'iy intellekt inson tafakkuriga xos bo'lgan ayrim funksiyalarni bajarishga qodir dasturiy tizimlar majmuasidir. U matnlarni tahlil qilish, savollarga javob berish, ma'lumotlarni qayta ishlash, tavsiyalar berish va o'quv materiallarini yaratish kabi imkoniyatlarga ega.

Ta'lim tizimida sun'iy intellekt quyidagi vazifalarni bajarishi mumkin:

- o'quv materiallarini avtomatik yaratish;
- o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash;
- individual ta'lim yo'nalishlarini ishlab chiqish;
- mashq va topshiriqlarni moslashtirish;
- xatolarni aniqlash va tuzatish;
- ta'lim jarayonini monitoring qilish.

Boshlang'ich sinflarda ushbu imkoniyatlardan foydalanish o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos ravishda tashkil etilishi lozim.

Globalashuv va raqamlashtirish jarayonlari ta'lim oldiga yangi talablarni qo'yimoqda. Zamonaviy o'quvchi nafaqat bilim oluvchi, balki axborot bilan ishlovchi, uni tahlil qiluvchi va mustaqil xulosalar chiqaruvchi shaxs sifatida shakllanishi zarur.

Ona tili darslarida sun'iy intellektdan foydalanishning asosiy zarurlari quyidagilardan iborat:

1. Ta'limni individuallashtirish.
2. O'quvchilarning qiziqishini oshirish.
3. Nutqiy faoliyatni rivojlantirish.
4. Mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish.
5. O'qituvchi mehnatini yengillashtirish.
6. Tezkor tahlil va baholash imkoniyatini yaratish.

Shuningdek, sun'iy intellekt vositalari yordamida o'quvchilarning til birliklarini o'zlashtirish darajasi aniqlanib, ularga mos topshiriqlar tavsiya etilishi mumkin.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ma'lum metodik tamoyillarga asoslanishi kerak.

1. Individual ta'lim tamoyili

Har bir o'quvchining bilim darajasi va qobiliyati turlicha bo'ladi. Sun'iy intellekt tizimlari o'quvchi faoliyatini tahlil qilib, unga mos topshiriqlar yaratadi.

Masalan:

- savodxonligi past o'quvchilarga sodda mashqlar;
- yaxshi o'zlashtiruvchi o'quvchilarga murakkab topshiriqlar beriladi.

Natijada ta'lim jarayoni samaraliroq tashkil etiladi.

2. Interaktivlik tamoyili

Sun'iy intellekt asosidagi dasturlar o'quvchi bilan muloqotga kirishadi. Bu esa o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi.

Masalan:

- matn bo'yicha savol-javoblar;
- lug'at ishlari;
- gap tuzish mashqlari;
- hikoya yaratish topshiriqlari.

Bunday faoliyatlar o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantiradi.

3. Vizualashtirish tamoyili

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ko'rgazmalilik muhim hisoblanadi.

Sun'iy intellekt yordamida:

- rasmlar yaratish;
- hikoyalarni tasvirlash;
- animatsiyalar tayyorlash;
- matn mazmunini vizual ko'rsatish mumkin.

Bu esa mavzularni oson tushunishga yordam beradi.

Sun'iy intellekt yordamida ona tili darslari uchun mashqlar yaratish:

Sun'iy intellekt o'quvchilarga mavzu asosida qisqa matnlar yaratishda yordam beradi.

Masalan:

"Mening maktabim" mavzusida 5-6 gapdan iborat matn tuzish.

O'quvchilar sun'iy intellekt tomonidan berilgan namunani tahlil qilib, o'z matnlarini yaratadilar.

Lug'at boyligini oshirish mashqlari

SI tizimlari:

- sinonimlarni topish;
- antonimlarni aniqlash;
- yangi so'zlar bilan gap tuzish;
- so'zlarning ma'nolarini tushuntirish kabi topshiriqlarni bajaradi.

Natijada o'quvchilarning lug'at boyligi ortadi.

Ijodiy yozuv mashqlari

Sun'iy intellekt yordamida:

- ertak yozish;
- hikoya davom ettirish;
- she'r yaratish;
- qahramonlarga tavsif berish ishlari amalga oshiriladi.

Bu usul o'quvchilarning tasavvurini rivojlantiradi.

Imlo va grammatik mashqlar

Sun'iy intellekt matndagi:

- imlo xatolari;
- tinish belgilaridagi kamchiliklar;
- grammatik xatolarni aniqlab beradi.

O'quvchi o'z xatolarini ko'rib, ularni mustaqil tuzatadi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellektdan foydalanish quyidagi afzalliklarni ta'minlaydi:

Ta'lim samaradorligini oshiradi

Interaktiv topshiriqlar o'quvchilarning mavzuni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam beradi.

O'quv motivatsiyasini kuchaytiradi

Texnologik vositalar bilan ishlash bolalarda qiziqish uyg'otadi.

Mustaqil fikrlashni rivojlantiradi

Sun'iy intellekt o'quvchini tayyor javob emas, balki izlanishga yo'naltiradi.

Tezkor teskari aloqa beradi

O'quvchi xatolarini darhol ko'rishi va tuzatishi mumkin.

O'qituvchi faoliyatini optimallashtiradi

Dars ishlanmalari, testlar va mashqlarni tayyorlash jarayoni soddalashadi.

Har qanday innovatsion texnologiya singari sun'iy intellektdan foydalanishda ham ayrim muammolar mavjud.

Jumladan:

- texnik vositalarning yetishmasligi;
- internetga bog'liqlik;
- o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasi pastligi;
- o'quvchilarning texnologiyaga haddan tashqari bog'lanib qolishi;
- axborot xavfsizligi masalalari.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun pedagoglarning raqamli savodxonligini oshirish va zamonaviy infratuzilmani rivojlantirish muhim hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellektdan samarali foydalanish uchun quyidagi tavsiyalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Sun'iy intellektni dars maqsadiga mos tanlash.
2. O'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish.
3. Texnologiyani an'anaviy metodlar bilan uyg'unlashtirish.
4. O'quvchilarning mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlash.

5. Axborot xavfsizligi qoidalariga rioya qilish.
6. Ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish.
7. Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish bo'yicha muntazam malaka oshirish.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellektdan foydalanish ta'lim jarayonini modernizatsiya qilishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning savodxonligini oshirish, nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish, ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda katta imkoniyatlarga ega. Sun'iy intellekt vositalari ta'limni individuallashtirish, o'quvchilarning faolligini oshirish va o'qituvchilarning metodik faoliyatini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kelgusida sun'iy intellekt texnologiyalarini ona tili ta'limiga keng joriy etish orqali ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish mumkin. Biroq buning uchun pedagoglarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish, texnik infratuzilmani takomillashtirish hamda sun'iy intellektdan foydalanishning ilmiy-metodik asoslarini yanada chuqur o'rganish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim va raqamlashtirish sohasiga oid farmon va qarorlari.
2. Ishmuhamedov R., Yo'ldoshev M. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
3. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent, 2020.
4. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
5. Begimqulov U.Sh. Ta'limda axborot texnologiyalari. – Toshkent, 2021.
6. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2022.
7. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – Pearson Education, 2021.
8. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.
9. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence. – London, 2018.
10. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. – Paris, 2023.

11. OECD. Artificial Intelligence and the Future of Teaching and Learning. – Paris, 2023.
12. Karimov I., Xolmatov D. Raqamli pedagogika asoslari. – Toshkent, 2022.
13. Musharraf, A. (2023). BOSHLANGAN SINIF O'QUVCHILARIGA SO'ZLAR MANOSINI TUSHINTISH METODIKASI. Ustozlar uchun , 24 (3), 10-13.
14. Abdulxayeva, M. U. (2024). TIL VA NUTQ HAQIDA OLIMLARNING FIKRLARI. Экономика и социум, (5-1 (120)), 32-35.
15. Abdulxayeva, M., & Mukhtaram, I. (2024, may). ERTAKLARI-AJODALARIMIZNING TA'LIMLARI VA NASILLARI. Xalqaro global konferensiyada (1-jild, 7-son, 125-128-betlar).
16. Abdulxayeva, M. va Umidaxon, M. (2024, may). BOSHLANGICH SINFLARDA XALQ OG'ZIQ IJODINING AHAMIYATI. Xalqaro global konferensiyada (1-jild, 7-son, 129-132-betlar).
17. Abdulxayeva, M., & Gulchiroy, M. (2024, May). IKKI NUQTA VA UNING QO'LLANILISH O'RINLARI. In International Global Conference (Vol. 1, No. 7, pp. 66-68).
18. Abdulxayeva, M., & Umidaxon, A. (2024, May). BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA O'QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH. In International Global Conference (Vol. 1, No. 7, pp. 69-74).
19. Umidaxon, A. (2023). BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING BILIMLARINI BAHOLASHDA MANTIQIY MASALALARNING O'RNI. Ustozlar uchun, 24(3), 17-24.
20. Musharraf, S. M. K. A., & Baydemir, H. (2024, May). VERGUL VA UNING USTIDA MASHQLAR. In International Global Conference (Vol. 1, No. 7, pp. 121-124).
21. Musharraf, A. (2023). ONA TILI VA O'QISH SAODATI DARSLARIDA DIDAKTIK USULLARNING O'RNI. Ochiq kirish ombori , 9 (11), 105-108.
22. Musharraf, A. (2023). BOSHLANGANCHI SINFLARDA TURLI USULLARDAN FOYDALANGAN DIKTATLAR OLIISH METODIKASI. Galaxy xalqaro fanlararo tadqiqot jurnali , 11 (11), 887-891.
23. Абдулхаева, М., & Эргашалиева, С. (2023). РОЛЬ «УЗБЕКСКИХ НАРОДНЫХ СКАЗОК» НА УЧЕБНЫХ УРОКАХ. Talqin va tadqiqotlar, 1(20).
24. Abdulhayeva, M. (2023). EDUCATIONAL DICTATION AND ITS TYPES.
25. Musharraf, A. (2023). EDUCATIONAL DICTATION AND ITS TYPES. Open Access Repository, 9(6), 211-216.

26. Abdulxayeva, M. (2023). AKTdan foydalangan holda diktant olish metodikasi. Scienceweb academic papers collection.
27. Abdulxayeva, M. (2023). O'Z DIKTANT YOKI YODDAN YOZUV DIKTANTI. Interpretation and researches, 1(1).
28. Mirhojiddinovna, JD, Shavkatovna, AM, & Alijonovna, MD (2022). Badiiy matnlardagi noan'anaviy birikmalar va qishloq xo'jaligi atamalarining lingupoetik xususiyatlari. Pozitiv maktab psixologiyasi jurnali , 6 (11), 1599-1604.
29. Abdulxayeva, M. Birinchi sinf o'quvchilarining yozma nutqini rivojlantirishda diktantning o'рни. Fan, muhandislik va texnologiya sohasida innovatsion tadqiqotlar xalqaro jurnali .
30. Musharrafa, A. va Nozima, NM (2023). Ona tili va o'qish savodxonligining tabiatshunoslik bilan aloqasi.
31. Abdulxayeva, M. (2023). ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA DIDAKTIK METODLARNING TUTGAN O'RNI. Scienceweb academic papers collection.